

УДК 330(075.8)

ШИМАНСЬКА В. В., к.е.н.

м. Житомир

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ ТА СВІТОГЛЯДНО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ТРАКТУВАННЯ БАЗОВОГО КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню концептуальних основ сутності економічної категорії реструктуризації, а також світоглядно-методологічному трактуванню базового категоріального апарату даної дефініції. Обґрунтовано необхідність проведення реструктуризаційних процесів на підприємствах України. Визначено, що реструктуризація підприємств є комплексним економічним процесом, який системно реалізується, як на мікро-, так і на макрорівнях економіки. За результатами базових положень і концепцій, представлених у наукових працях, досліджено такі категорії, як "реорганізація", "реінжиніринг", "трансформація", "реформування", "модернізація", "реконструкція підприємства". Виокремлено об'єкт, мету та цілі реструктуризації підприємств і наведено основні перешкоди на шляху впровадження реструктуризаційних змін.

Ключові слова: реструктуризація, реорганізація, модернізація, реінжиніринг, реформування.

Аннотация. Статья посвящена исследованию концептуальных основ сущности экономической категории реструктуризации, а также мировоззренчески-методологической трактовке базового категориального аппарата данной дефиниции. Обоснована необходимость проведения реструктуризационных процессов на предприятиях Украины. Определено, что реструктуризация предприятий является комплексным экономическим процессом, который системно реализуется, как на микро-, так и на макроуровне экономики. По результатам базовых положений и концепций, представленных в научных трудах исследованы такие категории, как "реорганизация", "реинжиниринг", "трансформация", "реформирование", "модернизация", "реконструкция предприятия". Выделены объект, цель и цели реструктуризации предприятий и приведены основные препятствия на пути внедрения реструктуризационных изменений.

Ключевые слова: реструктуризация, реорганизация, модернизация, реинжиниринг, реформирование.

Abstract. The article studies the conceptual foundations of the essence of economic categories restructuring and ideological and methodological interpretation of the basic definitions of categorical apparatus. The author substantiates the necessity of restructuring processes in Ukraine. It was determined that the Restructuring is a complex economic process which systematically implemented, both at micro and macro levels in the economy. By the results of basic terms and concepts presented in scientific papers researched categories such as "reorganization", "reverse engineer", "transformation", "reformation", "modernization", "reconstruction of the company". Also author of the article singles out the object, purpose and objectives of enterprise restructuring and are the main obstacles to the implementation of restructuring changes.

Key words: restructuring, reorganization, modernization, reengineering, reform.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В даний час характер економічних явищ і процесів, що відбуваються в нашій країні характеризується високою швидкістю і масштабом змін. Традиційні наукові

підходи та методи управління економічними системами (організаціями, галузевими комплексами і т.д.) не завжди повною мірою дозволяють аналізувати і адекватно реагувати на мінливе макро-, мезо-, мікроекономічне середовище. У цій ситуації підприємствам необхідно підтримувати постійну готовність до змін.

В даний час стає очевидним, що підприємствам необхідно постійно вносити зміни в господарську діяльність для забезпечення позитивної динаміки ключових показників результативності. Це досягається шляхом організаційних перетворень: трансформацією, реформуванням, реінжинірингом, реструктуризацією, реорганізацією і т.д.

При цьому, однією з найбільш поширених форм управління змінами є реструктуризація. Також необхідно зауважити, що особливістю сучасного етапу розвитку економіки України є відсутність налагодженого організаційного механізму ефективного функціонування підприємств реального сектору економіки. Саме реструктуризація є інструментом адаптації вітчизняних підприємств до нових ринкових умов, в першу чергу, виробничого, технологічного процесів, а також управлінської та організаційної структур.

Слід зазначити, що в сучасних умовах господарювання, які характеризуються макроекономічною нестабільністю в країні, здійснення реструктуризаційних процесів є не лише ключовою передумовою розвитку та конкурентоспроможності підприємств, а й системоутворюючим фактором збалансованого функціонування ринкової економіки, який суттєво впливає на характер макроекономічних процесів та структуру національної економіки. Дані рисунку 1 демонструють нестабільність національної економіки України; динаміка фінансових результатів діяльності підприємств України до оподаткування, як ми можемо бачити, має тенденцію до зниження.

Вважаємо за доцільне акцентувати на тому, що фінансові результати діяльності суб'єктів господарювання відображають ефективність господарювання підприємства за всіма напрямками його діяльності: виробничою, збутовою, постачальницькою, фінансовою та інвестиційною, вони становлять основу економічного розвитку підприємства і зміцнення його фінансових відносин з партнерами. Зростання фінан-

сового результату створює фінансову основу для самофінансування діяльності підприємства, здійснюючи розширене відтворення.

В умовах ринкової економіки діяльність суб'єктів господарювання спрямована на отримання максимально можливої економічної вигоди, що знаходить свій прояв у фінансових результатах. Останній відображає всі сторони діяльності підприємства – рівень його технологій та організації виробництва, ефективність системи управління, контроль за рівнем витрат тощо.

Фінансовий результат господарювання підприємства, що виступає у формі прибутку або збитку, відображає ефективність його операційної, фінансової, інвестиційної діяльності та служить основним критерієм стратегії суб'єкта господарювання [20].

В зв'язку із вищезазначеним вважаємо, що питання реструктуризації підприємств є надзвичайно актуальною проблемою, яка потребує детального глибокого аналізу. Реструктуризація підприємств в сучасних умовах є найважливішим чинником досягнення цілей, умовою ринкової трансформації національної економіки, її інтеграції в сучасні світогосподарські процеси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження особливостей економічної сутності та характеристики поняття "реструктуризація підприємства" було предметом дослідження значної кількості як зарубіжних, так і вітчизняних вчених-економістів, серед яких: М. Аїстова, О. Алімов, О. Амоша, Б. Андрушків, А. Белова, М. Войнаренко, С. Довбня, В. Микитенко, І. Саух, Д. Стеченко, В. Ченаш, О. Царенко, В. Шапіро, С. Шкарлет.

Формування мети статті. Метою дослідження є систематизація й узагальнення науково-методичних підходів до визначення сутності реструктуризації в межах теорії економіки та управління підприємствами.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В даний час реструктуризація – один із вагомих напрямів діяльності практично будь-якої компанії, націленої на успішний бізнес, а також ефективний ринковий інструмент підвищення її конкурентоспроможності. Реструктуризація підприємств є комплексним економічним процесом, який системно реалізується, як на мікро-, так і на макрорівнях економіки.

Виникнення та введення в обіг поняття "реструктуризація підприємства", як економічної категорії пов'язують з періодом початком 30-х років ХХ ст., періодом у який у

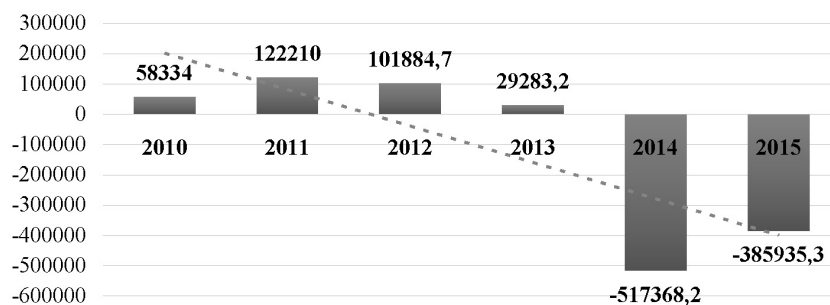

Рис. 1. Динаміка фінансових результатів діяльності підприємств України до оподаткування 2010–2015 рр., млн. грн.

високорозвинених країнах світу (Англій, Німеччині, Франції, США) почали реалізовуватися заходи, орієнтовані на реформування підприємств для підвищення ефективності їх функціонування в ринковому середовищі.

З початком 80-х років ХХ ст. інструменти реструктуризації набули широкого практичного застосування у багатьох країнах Західної Європи. У процесі переорієнтації економік країн Центральної та Східної Європи на ринкові механізми категорія “реструктуризації підприємства” зайняла чільне місце у наукових дослідженнях та практичних розробках, пов’язаних із реалізацією даних процесів [4].

У вітчизняній практиці управління категорія “реструктуризації підприємства” отримала своє застосування на початку 90-х років ХХ ст., що було обумовлено початком перехідного періоду трансформації вітчизняної економіки, становленням ринкових засад та реалізацією ринкових механізмів бізнесу в Україні. Головною метою реструктуризації на даному етапі було подолання кризового стану суб’єктів господа-

рювання та забезпечення їх виживання в умовах стрімкого зростання рівня конкуренції з боку як внутрішніх, так і зовнішніх підприємств-конкурентів [1].

Аналіз наукових поглядів щодо сутності реструктуризації показує, що в цілому підходи до визначення поняття реструктуризації характеризуються широким різноманіттям. Морфологічний аналіз сутності категорії “реструктуризація” та наявність різних концептуальних підходів до його ідентифікації зведемо в табл. 1.

Сутність реструктуризації визначається і в законодавчих та нормативних документах. Так, згідно закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” реструктуризація підприємства – “це здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зокрема шляхом його поділу з переходом боргових зобов’язань до юридичної особи, що не підлягає санації, якщо це передбачено планом санації, на зміну форми власності, управління, організаційно-

Таблиця 1.

Деталізація сутності та змісту економічної категорії “реструктуризація”

Автор	Сутність та логіка взаємозв’язку між визначенням ключових категоріальних понять	Посилання на джерело
М. Аїстова	радикальна зміна структури господарюючої організації (активів, власності, фінансів, управління, кадрів та ін.)	[2]
В. Ченап	процес системної оптимізації діяльності підприємства шляхом реалізації відповідного комплексу інноваційно спрямованих заходів щодо перебудови організаційної та (або) управлінської сфери підприємства, який дає змогу забезпечити перманентну адаптивність і стійкість, зростання конкурентоспроможності, прибутковості, ринкової вартості та реалізацію потенціалу економічного розвитку підприємства у довгостроковому періоді	[9]
О. Терещенко, Н. Волошанюк	комплекс фінансово-економічних, організаційних і правових заходів, спрямованих на оновлення структури підприємства й управління, фінансів і виробництва, організаційно-правової форми діяльності, що дають змогу вдосконалити фінансово-економічні відносини підприємства для забезпечення ефективного використання його потенціалу та збільшення його ринкової вартості	[19]
К. Леміш	комплексне перетворення його діяльності, що полягає в зміні структури виробництва, активів, пасивів і системи управління з метою підвищення ефективності виробництва і конкурентоспроможності продукції підприємства на ринках збуту та адаптації до умов зовнішнього середовища	[12]
Т. Бень, С. Довбня	спосіб адаптації діяльності підприємства до ринкових умов, які безперервно змінюються, шляхом проведення комплексу заходів організаційно-економічного, техніко-технологічного, кадрового та фінансового характеру, що забезпечать зростання ефективності виробництва, підвищення конкурентоспроможності та зміцнення фінансової стійкості	[3]
І. Отенко, Н. Москаленко	засіб адаптації підприємства до зовнішнього середовища за рахунок змін в організаційній структурі та функціональних сферах діяльності підприємства	[15]
А. Ступницький	еволюційна зміна у функціонуванні підприємства, безперервний процес, який повинен носити стратегічний характер	[18]
Л. Левковська	комплекс заходів, що спрямовані на зміну структури, які охоплюють продуктову, технологічну, галузеву, територіальну, інституційну, організаційну підсистеми і здатні привести до збільшення обсягів випуску конкурентоспроможної продукції та підвищення ефективності виробництва	[11]
В. Прохорова	комплекс економіко-організаційних змін видів діяльності, характеру діяльності, що дозволяє забезпечити відповідність зовнішніх та внутрішніх чинників ефективності виробництва	[17]

Джерело: Систематизовано й узагальнено автором за результатами вивчення базових положень і концепцій, представлених у наукових працях [2-3, 9, 11-12, 15, 17-18].

правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищенню ефективності виробництва та задоволенню вимог кредиторів" [16].

Відповідно до положень Методичних вказівок щодо проведення реструктуризації державних підприємств реструктуризація підприємства – "це здійснення адміністративно-економічних, правових, інформаційно-технічних заходів, що спрямовані на зміну структури підприємства, його управління, форм власності, організаційно-правових форм, здатних привести підприємство до фінансового оздоровлення, зростання обсягів випуску конкурентоздатної продукції, підвищення ефективності виробництва" [13].

У міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 37 "Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи" реструктуризація визначається як "програма, яку планує та контролює управлінський персонал і яка суттєво змінює: обсяг діяльності, здійснюваної суб'єктом господарювання, або спосіб здійснення цієї діяльності" [14].

Отже, з огляду на все вищезазначене, вважаємо за доцільне викласти основні ключові підходи до інтерпретації науковцями сутності поняття "реструктуризація підприємства" з наступних позицій: а) як процес здійснення реорганізації, перебудови та впровадження різного виду змін організаційно-економічної структури, господарської діяльності підприємства; б) як процес забезпечення успішної адаптації підприємства відповідно до зміни умов зовнішнього середовища та стратегії розвитку суб'єкта господарювання; в) як забезпечення успішної адаптації підприємства відповідно до зміни умов зовнішнього середовища та стратегії розвитку суб'єкта господарювання; г) як спосіб забезпечення фінансового оздоровлення (санация) та оздоровлення усіх життєвих циклів підприємства; д) як реалізація різного типу змін форм, методів, інструментів управління підприємством; ж) як трансформація організаційної та (або) функціональних сфер підприємства для забезпечення зростання адаптивності, прибутковості та довгострокового економічного розвитку підприємства у бізнес-середовищі.

На нашу думку, реструктуризація являє собою комплексну оптимізацію всіх систем функціонування бізнес-структури за допомогою її реорганізації: перебудови організаційно-економічної, фінансової, виробничої, збутової систем під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів для досягнення основних цілей, в тому числі, підвищення вартості підприємства, його економічної ефективності, конкурентоспроможності підприємства і його продукції, фінансової стійкості.

Реструктуризація передбачає системний характер оптимізації функціонування компанії. Вона включає багатоаспектний і взаємопов'язаний комплекс заходів, процесів, методів, починаючи з комплексної

діагностики компанії і до реорганізації як організаційної структури, так і бізнес-процесів на базі сучасних підходів до управління, у тому числі методології управління якістю, реінжинірингу бізнес-процесів, інформаційних технологій і систем.

Відмітимо, що об'єктом реструктуризації можуть виступати будь-які елементи підприємства як системи і (або) підприємство в цілому. Найчастіше при характеристиці об'єкта реструктуризації виділяються окремі елементи системи (фінанси, виробництво, збут, організація) або всі елементи системи розглядають в сукупності.

У найбільш загальному вигляді метою реструктуризації є забезпечення швидкої адаптації діяльності підприємства до мінливих умов зовнішнього середовища, підвищення мобільності управління, зростання показників ефективності та конкурентоспроможності.

Також до числа загальних цілей реструктуризації належать: підвищення конкурентоспроможності продукції, що випускається, виробництва або підприємства в цілому; підвищення фінансової стійкості; поліпшення управління підприємством; підвищення ефективності виробництва; створення додаткової вартості підприємства і зростання вартості бізнесу; зміна розподілу власності та підвищення рівня контролю над діяльністю підприємства; залучення інвестицій у виробництво; підвищення інвестиційної привабливості підприємства; виробництво більш сучасних продуктів; підвищення ефективності функціонування; недопущення погіршення фінансового стану підприємства і вихід підприємства з кризи.

Досліджуючи економічну сутність поняття "реструктуризація підприємства", слід акцентувати увагу на тому, що у наукових працях вчених-економістів досить широко використовуються такі категорії, як "реорганізація", "реінжиніринг", "трансформація", "реформування", "модернізація", "реконструкція підприємства", які власне також характеризують можливі види реалізації перетворень на підприємстві.

Найбільш розповсюдженими причинами проведення реструктуризації підприємств сьогодні є ситуації, коли:

- довгострокові перспективи розвитку підприємства та його окремих бізнес-напрямів втратили свою привабливість чи переживають важкі часи, які необхідно пережити з мінімальними втратами для майна і колективу підприємства;
- з'являються нові технології або продукти, що вимагають змін для завоювання кращих позицій в нових і перспективних напрямках;
- в результаті наявності в бізнес-портфелі підприємства великої кількості напрямів діяльності, що повільно розвиваються або слабких у конкурентному відношенні;
- керівництво і (або) власники підприємства приймають рішення переглянути стратегічну політику та ін.

Таблиця 2.

Дефініційне визначення та світоглядно-методологічне трактування базового категоріального апарату реструктуризації

Економічна категорія	Сутність та логіка визначення елементів вихідного категоріального поля	Посилання на джерело
Реорганізація (корпоративна реструктуризація)	Перетворення, перевлаштування організаційної структури і управління підприємством при збереженні основних засобів, виробничого потенціалу підприємства (переважають організаційно управлінські аспекти); повна або часткова зміна власника статутного фонду юридичної особи, а також зміна організаційно-правової форми здійснення бізнесу	[7]
Реформування	Зміна принципів дії підприємства, що сприяє поліпшенню управління, підвищенню ефективності виробництва і конкурентоспроможності продукції, що випускається, продуктивності праці, зниженню витрат виробництва, поліпшенню фінансово економічних результатів діяльності (переважають виробничо економічні аспекти); процес перетворення, зміни, перевлаштування якої-небудь сторони суспільного життя (порядків, інститутів, установ), що не знищує основ існуючої соціальної структури, тобто нововведення будь-якого змісту спрямоване на більш-менш прогресивне перетворення	[8]
Реструктуризація	Комплексна оптимізація системи функціонування підприємства в відповідно до вимог зовнішнього оточення і виробленої стратегії його розвитку, сприяє принциповому поліпшенню управління, підвищенню ефективності та конкурентоспроможності виробництва і продукції, що випускається, на базі сучасних підходів до управління, у тому числі методології управління якістю, реінжинірингу бізнес-процесів, інформаційних технологій і систем (гармонійно поєднуються всі аспекти діяльності підприємства)	[5]
Реінжиніринг бізнес-процесів (<i>business process reengineering, BPR</i>)	вид діяльності як фундаментальне переосмислення і радикальне перепланування бізнес-процесів компаній, які мають на меті різке поліпшення показників їх діяльності, таких як витрати, якість, сервіс, оперативність.	[21]
Модернізація	процес, що створює зміни у відповідності з новітніми, сучасними потребами і нормами; інвестиційна операція, що пов'язана з покращенням і приведенням до сучасного технологічного рівня частини основних засобів підприємства шляхом конструктивних змін машин, обладнання, устаткування та механізмів, що використовуються підприємством в операційній діяльності.	[6]

Джерело: * Систематизовано та узагальнено автором за результатами базових положень і концепцій, представлених у наукових працях [5-8, 21]

У той же час процес реструктуризації сучасних підприємств зіштовхується з цілою низкою проблем, основними з яких є наступні.

1. Необхідність прискореної заміни та модернізації існуючої виробничо-технологічної бази підприємства за умови збереження і, навіть, збільшення обсягів виробництва.

2. Необхідність забезпечення максимального захисту прав власників, інвесторів, кредиторів, працівників підприємства, які можуть піддаватися загрози порушення при проведенні ряду реструктуризаційних заходів, особливо таких, як зміна організаційно-правової форми підприємства і структури прав власності шляхом злиття, поглинань, виділень, поділів і т.д.

3. Необхідність дотримання інтересів усіх зацікавлених груп, у тому числі партнерів, постачальників, основних споживачів продукції підприємства.

4. Відсутність практичних навичок і досвіду проведення правильної, точної та своєчасної оцінки ризиків можливих напрямів реструктуризації і розробки дій з їх нейтралізації.

5. Відсутність практичних навичок і досвіду потреб і можливостей реструктуризації, стратегічного бачення важливості реструктуризаційних заходів, що проявляється в тому, що керівництво багатьох підприємств сприймає реструктуризацію виключно як процедури, пов'язані з банкрутством і ліквідацією неплатоспроможності підприємств.

6. Низький рівень розуміння власниками, керівництвом і персоналом підприємства цілей і завдань реструктуризації, сприйняття ними реструктуризації як загрози власним інтересам і безпеці, часте неприйняття ними цілей і завдань реструктуризації.

7. Слабке обґрунтування вибору найбільш ефективного варіанту стратегії реструктуризації та механізму її реалізації, неправильний підбір інструментів реструктуризації та ін.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Отже, однією з найбільш актуальних проблем сучасної вітчизняної економіки є досягнення сталого розвитку вітчизняних підприємств. Його можливо досягти завдяки проведенню реструктури-

заційних процесів. Процес реструктуризації повинен спиратися на ефективну систему контролю, що включає чіткі плани дій, регулярні звіти про досягнуті результати, систему особистої зацікавленості менеджерів за результати реструктуризації на кожному етапі її здійснення, показники відповідальності керівництва. Оцінка ефективності процесу реструктуризації вимагає чітких критеріїв оцінки рівня досяжності поставлених цілей, зрозумілої і точної системи звітності, що і стане предметом наших майбутніх досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрушків Б. Управління процесами реструктуризації промислових підприємств в умовах економічних реформ / Б. Андрушків, Н. Кирич, О. Погайдак // Вісник економічної науки України. – 2012. – № 1. – С. 3-5.
2. Аистова М. Д. Реструктуризация предприятий: вопросы управления. Стратегии, координация структурных параметров, снижение сопротивления преобразованиям. – М.: Альпина Паблишер, 2002. – 287 с.
3. Бень Т., Довбня С. Проблеми і передумови ефективної реструктуризації підприємства // Економіка України. – 2000. – № 8. – С. 36-41.
4. Височин І. В. Реструктуризація підприємства як економічна категорія / І. В. Височин // Наукові праці ДонТУ. Серія: економічна. – 2004. – Вип. 75. – С. 160-165.
5. Голобоков А. С. Реструктуризация предприятия как способ пре-дотвращения банкротства [Текст] / А. С. Голобоков // Государственный ин-формационный бюллетень. О приватизации. – 1997. – № 6. – С. 46-49.
6. Горовой В. О. Главное, что дает реструктуризация – возможность выжить / В. О. Горовой // Украинская инвестиционная газета. – 2000. – № 21. – С. 3-5.
7. Демьянов А. К. Хозяйственное право / А. К. Демьянов. – М.: Альфа-М, 2000. – 320 с.
8. Економічний словник-довідник / [авт.- уклад. Мочерний С. В.]. – К.: Феміна, 1995. – 367 с.
9. Економічні основи процесу реструктуризації підприємств. [Електронний ресурс] / В. С. Ченаш // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 5 (10). – С. 55-61. – Режим доступу до журн.: <http://www.economics. opu.ua/files/archive/2013/n5.html>
10. Економічний словник-довідник / [авт.- уклад. Мочерний С. В.]. – К.: Феміна, 1995. – 367 с.
11. Левковська Л. В. Соціально-економічні проблеми реструктуризації промисловості України в умовах ринкових відносин (на прикладі Центрального регіону) [Текст]: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.10.01 / Левковська Людмила Володимирівна; НАН України, Рада по вивченню продукт. сил України. – К., 2001. – 19 с.
12. Леміш К. М. Основи формування механізму реструктуризації промислових підприємств / К. М. Леміш // Економіка і регіон. – 2010. – № 25 (спец. вип. 2). – С. 111-115.
13. Методичні вказівки щодо проведення реструктуризації державних підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0187-98>.
14. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (видання 2010 року) [Електронний ресурс] – Режим доступу http://www.apu.com.ua/index.php?option=com_content
15. Отенко І. П. Организационно-экономический механизм реструктуризации предприятия. Научное издание / И.П. Отенко, Н. А. Москаленко. – Харьков: Изд. ХНЭУ, 2005. – 216 с.
16. Про відновлення платоспроможності або визнання підприємства банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-ХІІ Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
17. Прохорова В. В. Реструктуризація організаційно-господарської діяльності підприємства в умовах трансформаційної економіки: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / В.В. Прохорова ; Харк. держ. екон. ун-т. – Х., 2001. – 20 с.
18. Ступницький А. М. Стратегічна реструктуризація компаній – шлях виживання в ринковій економіці // Економічні реформи сьогодні. – 2001. – № 38. – С. 36-43.
19. Терещенко О. О. Фінансові доміанти реструктуризації підприємств / О. О. Терещенко, Н. В. Волошанюк // Фінанси України. – 2009. – № 4. – С. 82-90.
20. Фальченко О. О. Особливості формування фінансових результатів / О. О. Фальченко, О. І. Артеменко // Вісник НТУ "ХП". – 2015. – № 26 (1135). – С. 154-157.
21. Хаммер М., Чампи Дж. Рейнжиниринг корпорации. Манифест революции в бизнесе. – "Манн, Иванов и Фербер", – 2005.